

H
7558

„Er et Realgymnasium i Arendal onskeligt?“

~~~~~  
Foredrag holdt i Arendals Haandværkerforening

af

Adjunkt Jensen.

~~~~~

Maar jeg til Gjenstand for det Foredrag, man har anmodet mig om at holde i Haandværkerforeningen, har valgt Skoleforholdene her i Arendal, har jeg dertil af et dobbelt Hensyn følt mig faldet. For det Første forekommer Skolesagen mig at være en Sag, der har Krav paa Interesse hos enhver Byens Borger, først og fornemmeligst da for dem, der selv have Børn i Skolen, og dernæst staa vi nu i denne Henseende ved et Vendepunkt, hvor Skolens fremtidige Skjæbne for en stor Del er lagt i Byens egne Borgeres Haand. For at denne Afgjørelse skal komme til at blive heldbringende for Byen, er det imidlertid en absolut Nødvendighed, at Sagens faktiske Sammenhæng og Skolens Stilling staar klar for dem, der skal øve nogen Indflydelse paa den.

Den Behandling, som Skolesagen — forhaabentlig vel kun foreløbig — har faaet i Kommunebestyrelsen, synes imidlertid ikke juft at tyde hen paa, at et saadant Kjendstab har været tilstede i synnerlig høi Grad iblandt dennes Medlemmer, sjønt rigtignok „faktiske Forholde“ vare paaberaabte i den hverken sørdeles lange eller sørdeles tydelige Indstilling fra Skoleforstanderstabet, der blev Grundlaget

for en saagodtsom enstemmig Repræsentantbeslutning og i den Grad havde været indlysende og klar for en overvejende Majoritet af Kommunebestyrelsen, at et meget bestemt Udsættelsesforslag fra en af Repræsentanterne, der formodentlig ikke havde været snartænkt nok til at føle sig fuldstændig tilsidesat ved Skoleforstanderstabs summa-riste Indstilling, med en knusende Majoritet blev slaaet ihjel saagodtsom uden Debat. Jeg maa tilstaa, at jeg selv deler denne Repræsentants Tungnemhed, ligesom man vel ogsaa vil indrømme, at det ser lidt besynderligt ud, naar den meget forte Forstanderstabsindstilling kommer til et aldeles modsat Resultat af den voluminøse Indstilling fra Skolens Rektor, paa samme Tid som den ikke i ringeste Maade bemsier sig med at gjendrive Præmisserne for dennes Conclusion, der dog er Frugten af det sagkyndige Skoleraads Overveielser, men kun ansører „de faktiske Forholde ved Skolen“, uden nærmere at betegne disse eller at gøre Nede for, hvorfra det har sin bedre Kundstab om disse end Skolens Ærerere.

Da jeg som Følge af min Embedsstilling har været med i disse Forhandlinger, ligger det mig saa meget nærmere at optræde som Talsmand for det Resultat, hvortil mine Kolleger og jeg i disse er kommet, og til at udbille de Grunde, som dengang og fremdeles trods Kommunebestyrelsens Beslutning leder mig til at nære den faste Overbevisning, at Oprettelsen af et Realgymnasium vil være til Byens velforstaede Farv, at det kan opnaaes uden usforholdsmaessige Oposrelser, og endelig, at Tidspunktet til at satte en Beslutning desangaaende netop er inde nu, eller rettere sagt, at en saadan Beslutning allerede burde være fattet før det nye Skoleaars Begyndelse. I dette Tilfælde vilde ogsaa de faktiske Forholde, der har været Skoleforstanderstab og Kommunebestyrelse saa farlig en Anstødssten, hvorvel de

ester min Formening væsentlig existere i deres egen Indbildning, ikke engang i Skinnet have været tilstede.

Naar mit Foredrag saaledes nødvendigvis kommer til at indeholde nogen Polemis mod en Beslutning, som jeg anser for baade uheldig og ubegrundet, haaber jeg, at dette vil findes tilladeligt, naar det, sjønt unægteligt et Indlæg af polemiss Natur, indeholder, hvad jeg har lovet at give, en Udsigt over Skoleforholdene. Saameget mere maa det være forsvarligt, som Adgangen paa mit udtrykkelige Forlangende er blevet aabnet ogsaa Andre end Haandværksforeningens Medlemmer. At Ingen af Kommunebestyrelsens Medlemmer, naar den førsttalte Minoritet undtages, har fundet det Umagen værd at stasse sig Kundstab om, hvorvidt jeg kunde have noget Nyt og dem Ukjendi at fremføre, bliver ikke min Sag; Anledningen var der.

Som det vil være de fleste af mine Tilhørere bekjendt, er det ikke første Gang, at Spørgsmaalet om Arendals Skoles Udvidelse har været paa Bane, og der har gjentagne Gange inden Kommunebestyrelsen været fattet Beslutninger, der tilsigtede at bane Veien for en saadan. Naar den samme Kommunebestyrelse, der tidligere har gjort sig Umage for at faa Arendals Skole udvidet til en fuldstændig til Universitetet førende Undervisningsanstalt, nu, da der fra Stolernes Overbestyrelse foreligger en Forespørgsel, tror at burde satte en saadan Beslutning, der vel ikke ester Bogstaven gaar ud paa at erklære sig imod nogen Udvidelse, men dog paa en Udsættelse paa ubestemt Tid (hvor der i mine Øjne omrent vil sige det samme), og man saa ved, at Arendals Skole i Mellemtiden mellem de to Beslutninger har undergaet en Omdannelse ifølge den nye Skolelov, ligger det nær at tro, at Kommunebestyrelsen maa anse den gamle Skole bedre end, hvad den har faaet igjen, og at

dette er Aarsagen til, at der nu ikke ønskes den Udvidelse, som man tidligere har anstrengt sig for at faa.

Vi skulle strax undersøge, hvorvidt en saadan Anstuelse er berettiget — det forstaar sig, jeg har ingensteds seet den fremsat, men da hverken Forstanderstab eller Kommunebestyrelse har fundet for godt enten i Indstilling eller under Sagens Behandling at lade Motiver komme frem, nödes man til at anstille Tankeexperimenter for at komme efter, hvad der for dem kan have været det Bestemmende.

Arendals Skole blev ved Omorganisationen i 1850 omdannet til, hvad der kaldes en Middel- og Realstole, i Lighed med, hvad der samtidig fandt Sted i Byerne Laurvig og Kongsberg. Den skulde efter sin Plan undervise saavel udstuderende som studerende Disciple, og var forbundet med en Forberedelseskasse, der dannede en integrerende Del af samme, saaledes at den altsaa paatog sig at undervise Børnene i de første Begyndelsesgrunde. Forsvigt indbefatter Skolens Cursus:

1. For de Studerende: Græsk, Latin, Engelsk (det sidste Aar og valgsrit), Transl, Thysl, Mathematik, Religion, Historie, Geografi, Modersmaal, Skrivning, Regning, Tegning og Constructionstegning (disse sidste 4 Fag dog kun for de lavere Klassers Vedkommende).

2. For de Udstuderende: Engelsk, Transl, Thysl, Mathematik, Religion, Historie, Geografi, Modersmaal, Skrivning (ikke for de 3 sidste Skoleaars Vedkommende), Regning, Tegning, Constructionstegning samt Handelsregning og Bogholderi (dette sidste Fag blev dog kun ganske enkeltvis foredraget paa Grund af Forholde, som nedensfor ville blive udviklede), eller alternativt med dette Naturlære.

Dette Undervisningskursus fulde for de Studerendes Vedkommende føre frem indtil 2 Aar før Examen artium og var fordelt paa 6 Klasser:

1ste Klasse (Forberedelseskasse) var 2aarig, 2den Klasse 1aarig (da man i tidligere Dage sjeldent fil Disciplene ganste fra Begyndelsen, kan man paa disse 2 Klasser tilsammen som Gjennemsnitstid regne 3 Aar), 3die og 4de Klasse 1aарige; indtil dette Standpunkt var Undervisningen fælles. 5te Klasse, der ogsaa kaldtes 1ste Latin- og Realklasse, var igjen 2aarig, og det samme var Tilfældet med 6te Klasse, eller 2den Latin- og Realklasse.

Bed denne Skoleordning fandtes der mange Ulemper, der virkede hindrende paa Undervisningen og Disciplenes Fremgang, og som vi Lærere ved Skolen i fuldt Maal har følt og beklaget uden at kunne raade Bod paa dem. Nogle af dem ligge i Skoleordningen selv; andre maa vel siges at have sin Rod i eiendommelige lokale Forhold, ligesom disse ogsaa maa siges at have øvet en uheldig Indflydelse paa Skolen i det Hele, hvorvel der maa indrømmes, at disse i Narenes Eb mere og mere rettede paa sig og i de sidste Aar af Middelstolens Existence under sin gamle Form gjorde et betydeligt Fremskridt til det Bedre. Den første og værste Ulempa laa ellers i 1ste Klasse og strakte sine Virninger uddover den hele Skole. Det maa være indlysende for enhver, at det er yderlig misligt, at den Klasse, hvor den første Undervisning meddeles, er toaarig. Der bliver foruden det egentlige Undervisningsstof, der skal meddeles, i denne Klasse ogsaa stillet andre, særegne Fordringer til Læreren, idet nemlig den Omstændighed, at en Flerhed af Disciplene aldeles ikke ere skolevante, giver ham Hænderne fulde med at bibringe disse de første Elementer af Skoletugt og Orden. Naar saa hertil kommer den Uvane, som før var den almindelige her paa Stedet, at det var de

Førreste, der kom ganse uden Forkundskaber paa Skolen og begyndte sin Skolegang med Skoleaarets Begyndelse, men at de kom ind paa forskjelligt Kundstabstrin og til forskjellige Tider paa Aaret — samt endelig, at man aldeles ikke havde nogen Aldersgrænse for Klassen, men at enhver Discipel, uden Hensyn til sin Alder, anvistes den Plads i Skolen, hans Kundstab berettigede ham til, selv om det maatte være blandt Gutter, der var 6—7 Aar yngre end han — dette er ingen Overdrivelse; saadanne Fakta har eksisteret —, vil man let kunne forstaa, hvilken broget Blanding af Kundstabs- og Modenhedstrin, man her havde samlet i denne Klasse, og at det var fast ugyldigt for den dygtigste og nidkjøreste Lærer — og Skolen har hørt al Grund til at prise sig lykkelig ved at have haft den Mand paa denne Post, der nu i 14 Aar har indehavt den — at faa noget Helt ud deraf. For at afhjælpe denne Mangel forsøgte man da paa at anvende flere forskjellige Midler, der dog alle sammen mere eller mindre var Palliativer. Først delte man Klassen og lod det ene Parti gaa fra 8—12, det andet fra 10—2; Timerne fra 10—12 blev paa denne Maade fælles. Siden sondrede man fuldstændigt mellem Klasserne og lod nogle gaa fra 8—11, andre fra 11—2; dette blev som rimeligt kunde være en yderst upopulær Foranstaltung, for det Første, fordi Børnene derved fun kom til at faa 3 istedetfor 4 Timer daglig Undervisning, og dernæst fordi Skoletiden fra 11—2 maa indrømmes at være meget uhensigtsmæssig. Følgerne af Ulemperne ved første Klasse lod sig føle hele Skolen opover, men gjorde sig dog egentlig først gjældende med 5te Klasse, da de 2aarige Klasser og med dem Delingen igjen begyndte. Da sik man først gjennem mindre end behagelige Erfaringer føle, hvad ustot Grundlag og fortvivlede Aldersforhold havde at sige. 5te Klasse indeholdt stadig 4 Partier, 2

studerende og 2 ustuderende, hvor Aldersforhjellen mellem Klassernes yngste og ældste Disciple kunde være ca. 4—5 Aar. Disse meget uensartede Hoveder skulle da i en hel Del Fag — Norsk, Historie, Geografi, Øydst, Religion — bringes under en Hat, og at gjøre dette saaledes, at den ikke trækkede somme, men var for stor for andre, var alt andet end let. Forsvrigt var det langtsra Alle, der raf saa langt som i 5te Klasse: flere var gaaede ud, før de kom der. De, der var bestemt til Studeringer, maatte naturligvis gjennemgaa den hele Skole og vare desuden i Negelsen ikke saameget over rimelig Alder; for de Ustuderende gjaldt imidlertid Confirmationsalderen som Tidspunkt for Udgang af Skolen, som den da for Resten endnu gjer, hvorför det er en Sjeldenhed at have en confirmerede ustuderende Elev. Paa Grund af de tidlige berørte uheldige Aldersforhold falder Confirmationen imidlertid i meget forskjellige Skolestrin, og vi have i min Tid haft Confirmander-ligesra Middelssolens 2den Klasse, hvor ellers Normalalderen var ellers burde have været 8 Aar, og op til i øverste Klasses øverste Afdeling. Da Confirmationen træffer ved Paasketider, Skolen afflutter sit Kursus ved Sommerexamens, altsaa ved Midten af Juli, og det var blevet et hævdet Praxis hos de Ustuderende at forlade Skolen ialtfald ved Confirmationen — Enkelte gif ved Juletider — var det en ren Sjeldenhed, at nogen ustuderende Elev, selv om han var indkommeth i Skolen saavidt betimelig, at han raf 6te Klasses øverste Afdeling, fuldendte Skolens Kursus. Som allerede tidligere antydet var Forholdet anderledes med de studerende Elever, hvis Antal dog aldrig har været synnerlig stort, men den Omstændighed, at øverste Klasse var toaarig, havde ogsaa for dem den stadelige følge, at de, der gif hele Kursusset igjennem, ikke kom synnerlig længere end de, der forlod Skolen efterat have gaaet et Aar i øverste

Klasse, og jeg har selv flere Exempler paa, at en Maaned's Privatinformation en Time om Dagen fuldkommen har udjævnet den Forstjel, et Aars længere Læsning havde bevirket. Man ser altsaa heraf, at det for de ustudende Elevers Bedkommende hører til Sjeldenhederne, at Skolens Kursus fuldt udnyttedes, og at det væsentlig var de saa studerende Elever, der saaledes som Forholdene tidligere gestalteede sig, igjen saagodtsom udelukkende var dem, der var bestemt til at gaa Embedsveien, der vilde have noget godt af den Udvidelse til fuldstændig Skole, i hvis Interesse der foreligge meget liberale Kommunebestlutninger. Hvad mig angaar, kan jeg ikke finde, at Arendals Middelskole i sin tidlige Stiftelse var nogen særdeles tiltalende Basis for en Udvidelse, der vilde have krævet Opfrelse, og som vilde have kommet saare saa tilgode; jeg har ialfald altid haft en vis Følelse af, at Godstykkeet var temmelig daarligt, og at den som fuldstændig Skole vilde have haft for megen Lig- hed med Nebucadnezars Kolos med Versødderne.

Gaa vi over til den Middelskole, der efter den nye Skoleordning er blevet Byen til Del, forekommer dens Plan og Indretning mig at være meget mere tiltalende, og jeg tror ogsaa, at jeg skal saa mange til at dele denne min Mening. Ifolge den nye Skolelov var der Anledning til at forbinde Middelskolen, der planmæssig begynder ved 9 Aar som Normalalder, med en eller flere Forberedelsesklasser. Forslag i den Retning har været forelagt Kommunebestyrelsen, men overensstemmende med Forstanderstaets Majoritets Indstilling — ogsaa dengang stik mod Skoleraadets Forslag — besluttede man, at ingen Forberedelseskasse skulle oprettes. Derved tror jeg nu egentlig ikke, at nogen Skade er skeet, og naar jeg i Skoleraadet har tiltraadt mine Kollegers Stemmegivning, vil jeg ingenlunde fragaa, at Hensyn til en høitaget Kollega, der ved Forbe-

redelsesskolens Inddragelse kommer ud af sin Livsstilling, havde ikke saa lidt Indflydelse, og at min Stemmegivning havde faldt anderledes, hvis jeg ikke for det Første havde vidst, at denne Mands Arbeide under almindelige Forhold maatte blive en velsignelsesrig Grundvold for Skolens Viderearbeide, og jeg paa den anden Side ikke havde følt det som en Opreisning, man skyldte denne Mand, at stresse ham en arbeidsmark, hvor han uhindret af hæmmende Forholde funde anvende sit ihærdige og elstelige Optagelsestalent, der trods alle Hindringer har udrettet saa meget Godt. Principielt er det min faste Anskuelse, at Almustolen danner det rimeligste og for vojt Lands Tavv mest passende Grundlag for Middelskolen, og jeg haaber, at ingen urimelige Standsfordomme vil træde i Veien for en saadan Ordning, naar Kommunebestyrelsens liberale Bevilgning med Hensyn til Almustolens Bygningsforholde af sanitære Grunde gjør det forsvarligt at sende sine Børn derhen, hvad der nu om ikke lang Tid vil blive Tilfældet. Man har i den for Optagelse i Middelskolens laveste Klasse anordnede Prøve Garanti nok for, at de anmeldte Elever besidde tilstrækkeligt Grundlag, og det bliver Skolens Læreres Sag at paase, at Prøven svarer til sin Hensigt.

Som allerede tidligere afsørt, begynder Middelskolen sit Kursus med 9 Aars Alderen og tilsteder i Regelen ikke Optagelse før denne. Her er kanste Stedet til at paapege en for den nye Skoleordnings Undervisningsanstalter gjældende Regel, der forekommer mig at virke meget heldigt, og der opfører alle de Ulemper, jeg tidligere har paapeget som en Følge af de yderst mislige Aldersforhold. Der findes nemlig en § i det Kapitel af Loven, der handler om Disciples Optagelse, Opslytning og Afgang, der figer: „Som almindelige Betingelser fastsættes:

1. At de, der optages i en Middelstole, ikke er under 9 Aar samt over 16 Aar, samt

2. At denne Alder ikke staar i alfor stor Missforhold til Normalalderen for den Klassse, i hvilken de efter sine Kundstab er funne optages." Denne Bestemmelse, der i den ældre Skolelov aldeles ikke har noget Sidestykke, har vi alle rede et Par Gange i den sorte Tid, den nye Ordnung, der endnu ikke er fuldstændig gjennemført, og først vil blive det i 1873, har virket, havt Anledning til at anvende.

Som Kundstabsminimum ved Optagelse i den første Middelstoleklassse forlanges:

At funne læse rent, skrive Sammenstrift og afstrike efter en Bog, regne Additio, Subtractio og Multiplicatio i ubencvnte hele Tal, gjengive nogle af de vigtigere bibelske Fortællinger og en Del Fortællinger af Fædrelandets Historie, samt have Kjendstab til Europas og Jødelands Kart.

Paa denne Basis underviser da Middelstolen igjennem 6 Klasser, der efter Planen skal være etaarige. hvilket ogsaa er tilfældet med de 4 af samme, der for Tiden ere i Virksomhed her hos os, ligesom der, efter Skolens Frekvens i det Hele taget er lidet eller ingen Udsigt til, at man her skulle blive nødsaget til paa Grund af ringe Søgning at benytte sig af den Adgang, Loven af Hensyn til Skoler i mindre Byer, har stillet aaben, at staa to Klasser sammen til en med toaarigt Kursus, hvad der paa andre Steder er bragt i Anvendelse. Erfaringerne fra den tidligere Skole berettiger mig fuldt ud til denne Slutning, og har saa været tilfældet i denne, vil det meget mere blive det nu. For det Første vil den ovenfor citerede Bestemmelse angaaende Alderen lære Folk til i Tide at staae sine Børn den nødvendige Kundstab for at kunne komme paa Middelstolen, og Confirmationsalderen vil da i Regelen først intræffe i Skolens øverste Klassse, men for det Andet vil og-

saa en anden Omstændighed væsentlig bidrage til, at det bliver Regel, at Skolekursusset fuldendes.

Der er nemlig for Middelstolen forordnet en Afgangsexamen, der foruden, at den er en nødvendig Betingelse for Optagelse i noget Gymnasium, tillige indeholder et Vidnesbyrd om den afgaaende Discipels Kundstab og Modenhed, og det staar vel neppe Feil, at den Examensattest, der skal meddeles efter bestaaet Examen, kommer til at faa adstilling Betydning. Middelstolen er nemlig ikke længere en blot og bar Forstole for den høiere, til Universitetet førende Skole, den har ved Siden deraf sit eget Maal og meddeler en afdsluttet Dannelse, der i Loven er udtrykt med de Ord: „at den skal meddele de Disciple, der fra den træde umiddelbart ind i Livet, en afdsluttet og efter deres Behov afgangset Almendannelse.“ Dette vil efter min Mening i Forbindelse med den østere citerede Bestemmelse om Aldersforholdene have den Følge, at Disciplene kun yderst undtagelsesvis ville forlade Skolen før efter bestaaet Afgangsexamen, hvad der vil virke gavnligt baade i andre Henseender og for Skolens Økonomi.

Middelstolens Fagfreds er følgende:

Religion, Modersmaaß, Historie, Geografi, Regning, Skrivning.

Tydk fra 1ste Skoleaars 2det Halvaar.

Naturkundstab og Tegning fra 2det, Geometri fra 5te Skoleaar.

Latin og Engelsk fra 4de og Fransk fra 5te Skoleaar.

Af de to sidste Fag skal hver Discipel kun undervises i det ene, han maatte vælge; herved fremkommer fra det 4de Skoleaars Begyndelse en Spaltning i Skolen, saaledes at Klassen kommer at deles i Latin- og Engelskklassen, der dog udenfor de disse Fag tildelte Timer har Undervisning fælles. Jeg kan ikke andet end betragte det som en uheldig Om-

stændighed, at en saadan Spaltning skal finde Sted, men bestemmer man sig her for et Realgymnasium, tror jeg, at den ene af disse Linier vil forsvinde af sig selv, hvilket jeg senere, naar Talen bliver om de økonomiske Udsigter, nærmere skal udvælge. Med Engelslinien alene og altsaa fuldstændigere Føllesundervisning gjennem den hele Skole anser jeg Middelstolen efter sin ny Ordning for en fortrinlig Borgerstole. Forsvrigt kan Spaltningen selvfølgelig aldrig komme til at have saa stadelig Indvirking som i den øldre Middelstole, da den ingenlunde er saa gjennemgribende og Klasserne desuden kun er etaarige.

Maalet for Undervisningen i Middelstolen er følgende:

1. I Religion: At Discipelen besidder sikker Kjendstab til den bibelske Histories væsentlige Indhold, og til den kristelige Troes- og Sædelære efter den evangelist-lutheriske Bekjendelse.
2. I Modersmaalet: At han læser tydeligt og udtryksfuldt og besidder nogen Kjendstab til Modersmaalets Skjønlitteratur samt med Orden og Tydelighed i sprogrigtig Form og uden ortografiske Fejl kan behandle en lettere Opgave.
3. I Øydst: At han besidder sikker Kundstab i det væsentlige af Grammatiken, rigtig og med Færdighed kan opnæse og oversætte et forhen ulæst Stykke, der ingen særegne Banseligheder indeholder, samt at han ved Hjælp af Ordbog kan skrive en Side uden grovere Fejl.
4. I Latin: At han har Grammatikens Formlære og de vigtigste Hovedregler af Syntaxen vel inde, ved Hjælp af Ordbog og Grammatik kan skrive en let Stil uden grovere Fejl og færdigen oversætte og forklare et passende Udvælg af lettere Forfattere.
5. I Engelsk: Sikker Kundstab i det Væsentlige af Grammatiken, at han rigtig og med Færdighed kan op-

læse og oversætte et forhen ulæst Stykke af en lettere Forfattere, samt ved Hjælp af Ordbog kan skrive en Stil uden grovere Fejl.

6. I Fransk: Sikker Kundstab i det Væsentlige af Formleren, samt at han nogenlunde rigtig kan opnæse og med Færdighed oversætte, hvad der i Skolen er gennemgaaet af en Lærebog.
7. I Historie: Ålar Oversigt over den almindelige Verdenshistorie og fuldstændigere Kundstab i Nordens, fornemmelig Fædrelandets Historie.
8. I Geografi: Nogenledes fuldstændig Oversigt over den fysiske og politiske Geografi, samt fuldstændigere Kjendstab til de tre nordiske Lande, fornemmelig Fædrelandet.
9. I Naturkundstab: At han besidder Oversigt over Dyr- og Planterigerne, fuldstændigere Kjendstab til de mærkeligste, fornemmelig indenlandsskearter og Slægter, samt Kjendstab til de vigtigste Mineralier; endvidere at han kender de vigtigste Natursænomener og Lovene for de deri virkende Kræfter.
10. I Matematik:
 - a. Indsigt og Færdighed i praktisk Regning, derunder indbefattet Brugen af Logarithmer, anvendt paa Opgaver fra det daglige Liv, samt i Regning med Bogstavstørrelser og i Løsning af Ligninger af 1ste og 2den Grad.
 - b. Færdighed i at udføre de almindelige og praktiske anvendelige geometriske Konstruktioner og Beregninger, og at han kan gjøre Ræde for den plane Geometri efter en fortælltet Lærebog.
11. I Tegning: Øvelse i at astegne simple Figurer efter Fortegninger. Disciplene af Engelslinien bør tillige

besidde Færdighed i efter Maal og med Passer og Lineal at astegne Legemer af simple Former.

12. I Skrivning: En ren og tydelig Haandstrift.

Det til denne Afgangsexamen forlangte Kundstabstværtum tro vi af Enhver maa indrømmes at være meget respektabelt for en Gut, der er saaledes stillet, at han, saa snart han har overstaaet Konfirmationen, skal ud i Livet for at begynde Kampen for sin Tilværelse, og i det Hele at tilfredsstille ethvert rimeligt Krav til en Borgerstole, ligesom i mange Livsstillinger et Bidnesbyrd em vel bestaaet Afgangsexamen ved en Middelskole vil være en god Anbefaling.

Men ved Siden af de Disciple, hvis Forholde i Livet er saaledes, at de ikke have Anledning til at støtte sig nogen videregaaende Undervisning, vil der altid og navnlig i en velsaaende By som Arendal findes en hel Del, hvis Forældre har haade Lejlighed til og Sands for at lade dem modtage en videre Uddannelse, og Antallet af disse bliver naturligvis saa meget større, naar Anledning dertil gives paa Stedet selv. Saaledes som Skolens Indretning tidligere var, vilde Udvildelsen af samme udelukkende være kommet dem, der var bestemt til Studeringer, tilgode, og naar Kommunalbestyrelsen tidligere har fundet det rigtigt at arbeide for Udvildelsen af Skolen til Fordel for dette forholdsvis ringe Discipulantal, vilde det unægtelig se lidt besynderligt ud, nu at utale sig imod Udvildelsen, naar den nye Skolelov har aabnet en Anledning til at foretage denne i en Retning, der, samtidig som den fører til Artium og derigjennem til Embedsbanen, er fortrinlig stillet til at meddele de Unge, der uden at være bestemte til at gaa den studerende Vej dog ønske videre at fortælle sin Skoledannelse, et Fond af Kundstababer, der, i hvilken som helst praktisk Livsstilling de agte at indtræde, vil blive dem en værdifuld Støtte. Og en saadan har man netop i Realgymnasiets. Jeg vil her for-

det Forste efter Loven citere Realgymnasiets Fagkreos og Kundstabsmål.

Der undervises i Realgymnasiet i et 3-aarigt Kursus i Religion, Modersmaalet, Oldnorsk, Frans, Engels, Historie, Geografi, Naturvidenskaber, Mathematik og Tegning. Tysk læses dog kun i de 2 første Skoleaar.

Som Maal har det stillet sig:

1. I Religion: Sikkert Kjendstab til det Vigtigste af Kirkens Historie, og at gjøre Nede for Indhold og Tankegang i et af Evangelierne.
2. a. I Modersmaalet: At Discipelen besidder et nøgenlunde omfattende Kjendstab til dets Skjønlitteratur og en dertil knyttet kort Oversigt over Literaturens Historie, samt at han paa en med Hensyn til Sprog og Anordning tilfredsstillende Maade striftlig kan behandle Opgaver, passende for hans Alder og Udvifling.
- b. I Oldnorsk: At han besidder Kjendstab til det Vigtigste af Formlaeren og kan oversætte og forklare, hvad der i Skolen er gjennemgaaet af en Lærebog eller en Saga.
3. I Engels: Færdighed i at oversætte ikke forhen læste Stykker, Kjendstab til Literaturens Historie og sikkert Kundstab i Grammatiken, samt at han uden Hjælpemidler kan skrive en Stil.
4. I Frans: At han kan oversætte og grammatiske forklare ikke forhen læste Stykker af lettere passende Forfattere.
5. I Historie: Fuldstændigere Kundstab i den gamle, Nordens og et af de større europæiske Kulturfolks Historie.
6. I Geografi: Kjendstab til det Væsentligste af den

- mathematiske og fysiske Geografi, samt Oversigt over Nordens og de vigtigere Landes økonomiske Forhold.
7. I Naturvidenskab: Oversigt over Fysikken og nærmere Kjendstab til Mekanik og Varmelære. Derhos bor han besidde Kjendstab til det Væsentligste af den uorganiske Kemi og Mineralogien, samt til Grundtrækene af Dyr- og Planterigets Systemati og Fysiologi.
8. I Matematik:
- Grundig og sikker Kundstab i den elementære Arithmetik og Algebra, Læren om Logarithmer og Ligninger af 2den Grad iberegnet, samt i Læren om de almindeligst forekommende Rækker.
 - Fuldstændigere Kundstab i den plane Geometri, Kjendstab til den plane Trigonometri, Stereometrien, Elementerne af den analytiske Geometri for den rette Linies, Cirkelens og de øvrige Reglesnits Bedkommende, samt til Elementerne af den descriptive Geometri.
9. Tegning: Færdighed i Frihaandstegning, (Derunder ogsaa Kartegning), samt i efter Maal og med Passer og Lineal at afstegne simple fritstående Legemer i forskellige Projectioner.
- Desuden skal der i Gymnasiet saavel som i Middelstolen meddeles Undervisning i Sang, samt i Gymnastik og militære Øvelser, hvortil Skolelovens § 17 befaler anvendt en Uge i Sammenhæng eller fordelt i to eller tre Terminer.
- Når der intet Maal findes opført for Tydsk., kommer dette deraf, at Undervisningen i dette Sprog ophører med det andet Skoleaar i Gymnasiet, og at saaledes ingen Prøve deri fordras ved Afgangsexamen eller Examen artium. Der bygges naturligvis i disse to Aar videre paa det i Middelstolen lagte Grundlag.
- Betratger man nu den for Realgymnasiet opstillede Fag-

freds, og det Maal, dette har sat sig, vil man finde det i høi Grad tiltalende. Har det været længe, før den realistiske Dannelsse ful Gang og Sæde ved Siden af den klassiske, maa det vistnok indrømmes, at den Form, hvorunder dette tilsidst er stuet, er overordentlig helvig. Navnlig forekommer det mig, at Realgymnasiets Fagfreds for en By med Arendals Forholde er særlig egnet til at meddele Byens unge Menner netop den Forstole for Livet, der passer for dem. Skolens Uddidelse med et Realgymnasium har just den Fordel, at Skolen faar en langt mere almen Virkefreds; paa samme Tid, som det afhjælper deres Farv, der agte sig til Universitetet og til at gaa den studerende Bei, er det fortrinligst stillet til at være en Forstole for Livet, fordi det medde勒er en Mængde Kundstab, der vil være til Nutte snart sagt i hvilkensomhelst praktisk Livsstilling ligesra Haandværkerens til den tekniske Driftsbestyrers. Man faar et grundigt Kjendstab til de vigtigste levende Sprog, Tydsk., Franskt, Engelsk, man gjøres bekjendt ikke alene med Fædrelandets og den almindelige Verdenshistorie, men man føres dybere ind i et af vores store Kulturstolts; den geografiske Undervisning fører ind paa det statsskømiske Gebet, man lærer Fysikens og Kemiens Love at kende og faar derved et Indblik i de mægtige Naturkæsters Virksomhed; man lærer sit Fædrelands Oldsprog og sættes derigennem i Stand til at gjøre sig bekjendt med dets minderige Fortid, og endelig har man i den mathematiske Undervisning en Theoriens Forstole, som mangen Praktiker, der har maattet uddanne sig i Livets Skole, dyrt og bittert har maattet savne. Det er vel ingen Tvivl underkastet, at vojt Land væsentlig maa søge sin Fremtids økonomiske Velvære i en fuldstændig Op arbeidelse af sine Hjælpelæder, og at det her maa være magtpaalliggende at arbeide hen til det Maal ikke blot saa fuld-

stændig som muligt at udviske og udnytte de Næringsveie og de Virksomhedsfelter, som allerede ere i Gang, men ogsaa om muligt at oparbeide nye. Et af de hovedsageligste Ankepunkter mod den tidlige Ordning af vores offentlige Undervisningsvæsen, var netop den, at den sorte bort fra det praktiske Liv, og at den Kundstabsmasse, den meddelte, for dette havde siden eller ingen Værd. Der er i den nye Skoleordning taget tilbørligt Hensyn til denne Ankepost, og det kunde derfor synes vel værd at overveie, hvorvidt man ikke burde finde sig i endog betydelige Opoftrelser, for at kunne faa en Undervisningsanstalt, der vilde kunne være i stand til at give Byens Ungdom en saadan Uddannelse, at den Kapital, de her finde samlet, ogsaa sikr Skjønsomhed og Kundstab til Medhjælp, isærdeleshed da der er største Tidernes Tegn til, at Stibbsfarten, der saa jævnt har baaret Arendal frem til Velstand og til Rigdom, har en Krisis ivente, hvor ikke alt kommer at gaa saa ganske i de gamle Forder, og at man i Esfartsinteresser kan faa en Kamp at bestaa, hvor der vil udkræves baade Dygtighed og Energi, medens det vel isafald maa være at opstille som en Mulighed, at man maa sage andre Virkeselter baade for sin Kapital og for sit Arbeide. Skyder man nu fra sig den Anledning, man har til at støtte sig Kundstab og Oplysning, tor det være muligt, at man i Fremtiden og om ikke saa lang Tid endda, bittert kommer til at fortryde sin Kortsynethed.

Men jeg tror paa den anden Side aldeles ikke, at de økonomiske Opoftrelser for at faa et Realgymnasium vil blive saa synderlig store, uagtet jeg fuldt vel er opmærksom paa, at det nødvendige Tilstud fuldt ud maa komme fra Kommunen, og at man ikke har en Skilling at vente af Staten. Arendals Skole er nemlig med Lærerpersonale i den Henseende heldig tilset, at den har et forholdsvis betydeligt An-

tal af de bedre afdannede Poster, hvis Indehavere ganske naturligt maatte rykke op til Undervisningen i Gymnasiet, hvorved man til den forsgede Lærerhjælp, man maatte have for dettes Skyld, kunde hjælpe sig med tvende mindre godt lønnede Poster. Yderligere at forsøge Embedsmændenes Antal ved Skolen forekommer mig at ville være temmelig overslodigt og en unyttig Forsøgelse af Udgifter. For Tiden bestaar Personælet ved Skolen af Rektor, Overlærer, 2 Adjunkter, 3 Klasselærere og en Handelslærer, og det Timeantal, der af dem kunde ventes bestridt, stiller sig efter min Mening som følger:

Rektor	16	Timer ugentl.
Overlæreren	26	" "
2 Adjunkter	52	" "
Chordegnen	26	" "
3 Timelærere a 27	81	" "
Handelslæreren	6	" "

Tilsammen 207 Timer ugentl.

Middelstolen vil gjøre Fortring paa:

1ste Klasse	28	Timer ugentl.
2den	30	" "
3die	30	" "
4de	37	" "
5te	37	" "
6te	37	" "

Tilsammen 199 Timer ugentl.

hvorved man altsaa faar et Oversud af 8 Timer. Hertil er ikke medregnet Undervisningen i Sang og Gymnastik, der er førstilt betalt.

Lænker man sig imidlertid, at man sit et Realgymnasium, vilde der være al Sandsynlighed for, at man foruden de 8 Timer, man allerede har, endnu vilde kunne faa 21 Timer til fra Middelstolen. Hvis sandsynlig vilde nemlig følgende Bestemmelser i Skoleloven da komme til Anvendelse:

„Det ene af de to Sprog, Latin og Engelsk, kan efter Kongens Bestemmelse udgaa af en Middelstoles Fagkreds, hvor den ene Linies Sogning staar i altfor stort Missforhold til den med samme forbundne Udgift.“

At et saadant Forhold her umiddelbart, esterat der er fattet Beslutning om, at man ønsker Realgymnasium, vil finde Sted, anser jeg for aldeles utvivlsomt. Al den Stund Realartium giver Adgang ialfald til en Del af Universitetets Embedsexaminer og derigjennem ogsaa til Statens Embeder, synes det mig at være aldeles klart, at naar der her paa Stedet findes et Realgymnasium, maa Antallet af de Disciple, hvis Forældre blot af Kjærlighed til Latinen skulle ville gjøre den Opfrelse at sende dem til et Latin-gymnasium, uagtet her paa Stedet var Anledning til paa anden Maade at komme frem, blive aldeles forsvindende Ganske anderledes stiller derimod Sagen sig, dersom her intet Gymnasium bliver; da vil man med Sikkerhed kunne paaregne, at de 2 Linier blive i Kraft, thi en hel Del vilde naturligvis af Hensyn til sin Livsstilling foretrække at læse Engelsk, medens de, der egentlig er bestemt til at studere, ville komme til at holde Latinlinien, dels fordi Latin nu engang har været den almindelige traditionelle Vej til Artium, dels fordi Christiansand vel utvivlsomt vil faa Latin-gymnasium, og dels, fordi Latinartium, ialfald som Forholdene nu ere, frembyder et friere Valg af Embedsstudium, og altsaa kunde være at foretrække, forudsat at man nu først engang maatte gjøre Opfrelser for at stasse sine Børn den videregaaende

Undervisning. Det er ogsaa den Omstændighed, at endnu ingen Beslutning angaaende Realgymnasium var falden, før det nye Skoleaars Begyndelse, der har gjort, at vi iaa have 5 studerende Elever i 4de Middelstoleklasse; (ikke 7, som der blev anført) da Overgangen fra Latinlinien til Engelsmlinien er lettere end omvendt, var det nemlig, saalænge Forholdet her var paa det Løse, forsigtigst at lade de Gutter, der var bestemt til Studeringer, begynde paa Latin, og for de 2 af de 58 Vedkommende har man en udtrykkelig Erklæring fra Faderen om, at i Tilfælde af, at der her fra Kommunebestyrelsens Side havde været endog kun udtrykt Ønske om Oprettelse af Realgymnasium, skulde hans Sonner have valgt Engelsmlinien, der for Resten endnu fremdeles er den overveiende stærkest repræsenterede, 11 mod 5. Saalænge der intet Bestemt er staaet fast, vil de samme faktiske Forholde stadig være tilstede, og den samme Grund til Udsettelse findes: man kommer altsaa til at udsætte og udsætte i det Uendelige. Hvad den anden af Forstanderskabet anførte Grund, der synes at antyde Forventning om Forandringer i Skolevæsenets Ordning, angaaer, er jeg ikke saa heldig at fatte hverken den eller det Ræsonnement, hvormed Indstillingens Forsvarer i Repræsentantmødet søgte at støtte den.

Negner man altsaa, som jeg tror, man med Sikkerhed kan vente, at Latinlinien i Tilfælde af Gymnasiums Oprettelse gaar ind, faar man i det Hele 29 ugentlige Timer tilovers fra Middelstolen, der da vil komme Gymnasiet til gode. I fuld Virksomhed med etaarige Klasser vil dette kræve 90 Timer ugentlig Undervisning, foruden Sang- og Gymnastikundervisning. Trækker man fra disse 90 Timer de 29, man efter min Beregning faar i Behold fra Middelstolen, faar man 61 Timer igjen, hvortil der kommer at mangle

Penge. Der er imidlertid Intet til Hindrer for, at man staaer
2 Klasser sammen til 1 toaarig, hvorved der altsaa vilde
spares en Del. Jeg gaar imidlertid ud fra, at man tager
den dyreste Form og altsaa faar 3 etaarige Klasser, ja at
man endog opretter en ny Adjunktpost. Hertil vil udkræves
en forøget Lønning:

1 Adjunkt	26 Timer . . .	400 Spd.
1 Klasselærer	27 " . . .	300 "
Timelæsning	8 " . . .	120 "
		820 Spd.

Heri fragaar imidlertid Skolepengene for Gymnastets Elever, og selv om man vilde tenke sig de uhedligste Forhold, og at man ikke vilde en eneste Discipel fra andre Skoler, maatte man ialfald være sikker paa at have 12 betalende Elever, der efter 32 Spd. aarlig repræsentere en Sum af 384 Spd. Hvad der altsaa bliver igjen for Kommunen at tilsvare, er en Sum af ikke fuldt 450 Spd. Forøget Lokale vil ikke forlanges, da Middelstole og Nealgymnasium uden Latinlinie nosiagtig vil forlange det samme Lokale, som Middelstole alene med begge Linier i Virksomhed, nemlig 9 Klasser værelser. Nu spørger jeg, om man kan finde det overensstemmende med Byens Bærdighed at knibe paa en saaband Bevilling, naar man tager i Betænkning de uhyre Summer, der har været øfret for at støffe den et smukt Udfseende, regelmæssige Gader, stenhugne Staier, o. s. v. En saaband Mangel paa Respekt for Kundstabens Fordele tror jeg, vilde bringe vor By og dens Kommunebestyrelse i et altsor flet Ry for kras Materialisme, hvorimod den Boghøje rosende Paatstand, at Arendal har klassiske Tendenisser, kun danner en farvelig Modvoegt. Jeg maa dog tilstaa, at jeg haaber, at dette ikke er Kommunebestyrelsens Menning, og at den sat-

tede Beslutning ene og alene kommer af Mangel paa
Kjendstab til Sagens egentlige Sammenhæng og af den feilagte Tro, at det ikke haster med at fatte nogen endelig
Beslutning, fordi Gymnastet først kan komme til at træde i
Virksomhed i 1874. Men netop nu er Tidspunktet inde,
eller rettere sagt, det nye Skoleaar, da Spaltningen i den
nyoprettede Middelstoleklasse første Gang begyndte, havde
været det rette Døblif til at fatte en Beslutning, der maatte
have været Forældre og Foresatte, der fulde bestemme sine
Borns Fremtid, et vigtigt Fingerpeg. Se vi over til vojt
Naboland Sverige, saa kunne de mange Somænd, der staaer
i stadig Rapport med dette Land, nok fortælle om, hvor let
Adgangen til at erhverve sig almennytige Kundstab der er,
og jeg mener, at man i Sveriges høje industrielle Stilling har
et vigtigt Fingerpeg om det Gavnlige i, at den høiere Under-
visning udstrækkes til saamange som muligt. Det er dersor
min alvorlige Opsordring til Haandværkerforeningen og dens
Medlemmer, at de lægge sig paa Hjerte, hvilket velsignelses-
rigt Gode der nu er Anledning til at faa for vor By, og
hvorpåledes denne høiere Undervisning, som jeg i de foregaaende
Linier har arbeidet for, netop nærmest kommer dem til-
gode, der intet Andet har at efterlade sine Born end en
god Opdragelse og nyttige Kundstab. Den rige Mand kan
sige, at han har Raad til at anvende et Par Hundrede Spe-
cies om Året paa hvort af sine Born og sende dem andetsteds
hen, men, netop blandt Haandværkerstanden besindrer en stor
Del sig i saadanne Kaar, at de have Raad til at støffe sine Born
den Undervisning, der kan bydes paa Hjemstedet, medens
Bortsendelse til fremmed Sted overstiger deres pecuniære
Evner. Almønstolen er saa godt betraadt af Kommunen, at
de Skatteydere, som ville have sine Born der, Intet have at
klage over, om de bidrage sin Effekt til den høiere Under-

visningsanstalt, og Byens Magnater saar sandelig finde sig i af sin Overslodighed at bidrage til et saadant Viemed, der dog i Længden blev deres Fordel, selv om de ikke havde direkte høstet Godt af det, aldenstund nyttige Kundskaber er en Bestandens Besordrer. Og hermed være det mig tilladt at udtale det faste Haab, at Arendals Kommunebestyrelse i dette Stykke vil betørke sig to Gange, før den saar Vrag paa Realgymnasiet, og at den vil styrke sig med at fatte den endelige Beslutning: der er sandelig ingen Tid at spilde.

Arendal. L. D. Hjorthsøe Dogtersted.

1871.